

Katolištvo in izziv modernosti, V.

Daniel O'Connell

«Vero iz Rima, politiko od doma!»

Na slavnosti ob odprtju čitalnice v Tolminu je goriški odvetnik in narodnjak dr. Karel Lavrič septembra leta 1868 med drugim z vznesenim tonom dejal naslednje: "Oh, ko bi jaz imel vsaj nekoliko tiste zgovornosti, kakoršno veleslavni irski govornik O'Connell, o katerem pravi Cormenin:² to je O'Connell, ki živi ob življenji svojega naroda, ki se raduje z njim v veselji, ž njim otožnim žaluje; narodove rane in bolečine so tudi njegove bolečine, od dviga rojake od strahu do nade, od sužnjosti do svobode, do pravice, do dolžnosti, in če nasvetuje, naj se podpiše preobraževanje, da se umakne razprtija, da se narod pobrati, zedini, da se nasprotniki prekolnejo, ali da se jim odpusti: vse ljudstvo podpisuje, edini se in pobratuje, preklinja in odpušča".³

Lavrič ni bil edini slovenski politik, kateremu je bil irski voditelj in narodni junak, tedaj že več kot dvajset let pokojni Daniel O'Connell vzor. Zanj so namreč goreli, pa čeprav z različnimi poudarki, tako svobodomislec kot katoliški duhovniki. Prvi so kajpak na prvo mesto postavljali njegove zasluge za narod, drugi za Cerkev. Josip Jurčič je O'Connella leta 1868 označil kot "slovečega branitelja naroda irskega,"⁴ Andrej Einspieler pa je o njem napisal, da je "neumorno in neprestrašeno delal in agitoval, naj katoličani na Angleškem zadobijo svoje pravice."⁵ In leta 1876 je mladi duhovnik in kasnejši mariborski škof Mihael Napotnik v *Slovenцу* priobčil podlistek o O'Connellu z zgovornim naslovom *Vzor pravega katolika in domoljuba*. V njem

je med drugim trdil, da je O'Connell »vse svoje duševne in telesne moči posvetil ubogim, zaničevanim, sužnim Ircem, da jim pripori najsvetejše pravice - pravice sv. cerkve.«⁶

O'Connellovo ime seveda ni bilo znano le na Slovenskem. Njegov boj za versko in narodno svobodo je visoko cenila vsa svobodoljubna Evropa. Prvaki italijanskega *Risorgimenta* in drugih gibanj za narodno osvoboditev so ga imeli za enega od svojih. Simon Bolivar, osvoboditelj Južne Amerike, ga je označil za »največjega evropskega domoljuba«.⁷ Ob njegovi smrti leta 1847 ga je Charles Montalembert v pismu prijatelju Henriju Lacordairu označil kot "največjega moža našega stoletja,"⁸ teatinski redovnik Gioacchino Ventura, kasneje simpatizer t.i. rimske republike, pa za »novega Judo Makabejca, novega Mojzesa, po čigar zgledu naj bi se Rimljani borili za osvoboditev Italije.«⁹ Skratka, ime Daniela O'Connella je bilo v 19. stoletju neočljivo povezano z zgodovino evropskih narodnoprernih gibanj, v okviru katerih je zavzemal eno od prvih in najvidnejših mest.

Toda oris O'Connellove osebnosti ne bi bil popoln, če bi ob njegovi narodnostni vne mi zamolčali njegovo enako trdno in neomajno zvestobo katoliški Cerkvi. Papež Pij IX. ga je imenoval »heroja katolištva«, Louis Veuillot pa »vidno božjo moč med ljudmi«.¹⁰ Prav je imel torej Mihael Napotnik, ko je pisal, da O'Connell »ni ločil sv. vere od narodnosti« in da sta mu bila vera in narodnost »nerazrušljivo zvezane«. Pri tem je pisec pomenljivo dodal: »Pravice sv. cerkve ni nikoli izdal ali popustil, da pridobi kake narodne

Daniel O'Connell (1775-1847)

pravice. Iz dolgoletne izkušnje je sprevidel, da stoji in pade narodnost z vero.«¹¹ Napotnikovo razumevanje O'Connellove misli je seveda neoporečna, vendar pa vzporeditev irske izkušnje s slovensko, kar je bil po vsej priliki njegov skriti namen, spregleduje dve pomembni razliki. Prva je ta, da je irsko identiteto v razmerju do angleške opredeljevala poleg narodnosti tudi vera. Istega kajpak za slovensko identiteto v razmerju do nemške ali italijanske ne moremo trditi. Poleg tega moramo ugotoviti, da je kljub povezanosti narodnega boja z verskim O'Connell - za razliko od večine tedanjih slovenskih katoličanov - zelo jasno in odločno razlikoval posvetne pristojnosti od cerkvenih. V enem od svojih govorov je že leta 1814 izjavil naslednje: "Če po

eni strani odklanjamo kakršno koli poseganje svetnih oblasti v verske zadeve, pa po drugi strani ne moremo dopustiti, da bi si Sveti Sedež lastil pravico vmešavanja v naša politična načela in pogojevanja naših političnih odločitev."¹² In ko je bil na Dunajskem kongresu papežev poslanec kardinal Ercole Consalvi že na tem, da angleški kroni prizna pravico do veta pri imenovanju katoliških škofov,¹³ z namenom, da si zagotovi njeno pomoč pri obnovi Cerkvene države, se je O'Connell uprl. Papežu namreč ni priznal pravice, da irske katoličane brez pristanka krajevnih škofov in proti njihovi vesti prisili v te dogovore.¹⁴ S to samozavestjo in z zahtevo po priznanju politične avtonomije je bil O'Connell daljnovidni predhodnik mnogo kasnejšega uvida,

ki je utrl pot gibanju, znanemu pod imenom "Krščanska demokracija."

Daniel O'Connell se je rodil 6. avgusta 1775 v kraju Carhen House na Južnem Irskem v trdni in premožni katoliški družini. Šolal se je v Angliji in v Franciji. Tu ga je leta 1893 iznenadila revolucija, kar ga je nagnilo, da se je vrnil na Irsko. Študij je nadaljeval v Londonu, kjer se je izsolal za odvetnika, nato pa se vrnil v svojo domovino in leta 1898 v Dublinu odprl odvetniško pisarno. Ko je irski parlament leta 1800 podlegel pritiskom in z večino glasov potrdil »unijo« med Anglijo in Irsko, je O'Connell stopil v javno življenje in se zaobljubil, da se bo boril, dokler ne bo preklicana. Bil je star petindvajset let. Dve leti kasneje se je poročil in nadaljeval z odvetniškim poklicem. K njemu so se začeli zatekati po pomoč preganjani Irci vseh stanov in poklicev. Svoje izjemne govorniške sposobnosti - Gioacchino Ventura ga je imel za največjega govornika vseh časov¹⁵ - je izkoristil na sodiščih v številnih procesih, ki so glas o njem razširili po vsej deželi. Med sodno razpravo je nekoč vzkliknil: »Jaz sem Danijel, res, toda ko stojim pred poroto, sem Danijel v levnjaku!«¹⁶

Daniel O'Connell je zavračal je nasilje kot metodo političnega boja.¹⁷ Zavzemal se je za načelo *aktivne pokorščine*, združene s *pasivnim odporom*. To je pomenilo naslednje: angleške zakone spoštovati do pičice natančno, toda obenem v okviru zakonitosti razviti vse oblike pričevanja, protesta in boja za irsko stvar. Leta 1823 je s sodelavci ustanovil *Irsko katoliško združenje*, kar je v zgodovini boja irskega naroda predstavljalo pomembno prelomnico, saj so k njej pristopili tudi škofje in s tem narodnemu gibanju pridružili celotno katoliško Cerkev. *Združenje* je odigralo tudi pomembno socialno in gospodarsko vlogo, ko je stalo ob strani irskim kmetom in malim obrtnikom v njihovem neenakem boju z veleposestniki in industrijalci. Člani so bili

Združenju dolžni plačevati članarino, ki pa je bila tako nizka (en penny na mesec), da so jo zmogli vsi, tudi najrevnejši.¹⁸ S tem je O'Connell dosegel široko ljudsko soudeležnost in ustvaril masovno in nenasilno gibanje, najbrž prvo v zgodovini moderne dobe.

Leta 1828 se je O'Connell odločil za drzno potezo. V okraju Clare so bile razpisane domaestne volitve za poslansko zbornico, toda za poslanska mesta so se vselej potegovali le anglikanci, saj je bilo besedilo poslanske pri-sege neuskladjljivo s pripadnostjo kaki drugi veroizpovedi. V splošno začudenje je s svojo kandidaturo nastopil tudi sam O'Connell, bleščeče izpeljal volilno kampanjo, bil izvoljen z veliko večino glasov, službe pa zaradi pri-sege ni mogel nastopiti. To je oblast v Londonu spravilo v veliko zadrego, iz katere se ni mogla izmotati drugače kot tako, da je naslednje leto zakon, ki je katoličane pri pode-ljevanju javnih služb in udeležbi v javnem življenju zapostavljal, odpravila.

Emancipacija katoličanov je bila za O'Connella velika zmaga, toda njegovo poslanstvo s tem ni bilo izčrpano. Prizadevanja za preklic unije so se z nezmanjšano silo nadaljevala. Takoj po odobritvi zakona, ki je katoličanom omogočil politično udejstvo-vanje, je osnoval *Zvezo za preklic unije*. Nastopal je v parlamentu, kjer je s pomočjo liberalne stranke iztržil za Irsko vrsto ugod-nih ukrepov. Ker pa po parlamentarni poti svojega glavnega cilja ni dosegel, je leta 1840 dal pobudo za novo ljudsko gibanje, in sicer v obliki protestnih taborov na prostem. Nje-govih shodov so se udeleževale za tisti čas ne-pojmljive množice ljudi, stotisoč, štiristo-tisoč in več.¹⁹ Leta 1843 je na gori Tari pred sedemstotisočglavo množico (velika večina navzočih seveda ni mogla ničesar slišati) de-jal med drugim: »Slovesno izjavljam tu pred obličjem božjim in pred očmi Irske, da ugo-varjam krivični združitvi z Anglijo. V imenu irskega naroda trdim, da nas zedinjenje ne

veže; ne veže naše vesti, je ničevost od vsega početka, ničeva postava, ničeva ustava.«²⁰

Angleška vlada se je ustrašila, prepovedala ljudske shode, O'Connella pa zaprla. Sodišče ga je obsodilo na eno leto ječe, toda gosposka zbornica je njegovo pritožbo sprejela in obsodbo preklicala. Po tem dogodku so kljub sodni zmagi začele O'Connellu pohajati moči. Ker njegov boj za preklic unije ni uspel, se je začel nagibati k zmernejši politiki in pokazal, da bi se zadovoljil z dodelitvijo široke deželne avtonomije. To pa ni bilo po godu radikalni skupini *Mlade Irske*, ki je zahtevala, naj se oster boj za popolno neodvisnost otoka nadaljuje, in to tudi z nasiljem, če ne bi šlo drugače. Nad Irsko pa se je tedaj zgrnila velikanska nesreča, in sicer katastrofalna lakota neizrekljivih razsežnosti. Prebivalstvo Irske je v treh letih od osmih milijonov zdrknilo na pet. Po tolikih letih boj je naposled omagal tudi O'Connell, ki je izdihnil na poti v Rim 15. maja 1847 v Genovi, ne da bi doživel irsko politično osamosvojitve. Po Mazzinijevem mnenju se to ni zgodilo, ker naj bi O'Connell hotel nekaj, kar naj bi bilo nemogoče, namreč osamosvojitve brez nasilne revolucije.²¹

Daniel O'Connell je bil brez dvoma globok, preprosto pobožen in papežu ter hierarhiji iskreno vdan katoličan. »Ponosen sem, da sem papist,« je nekoč zabrusil v angleškem parlamentu.²² Njegova vernost je izvirala tudi iz spoznanja, da je le iz zvestobe katolištvu irski narod črpal notranjo moralno moč, ki mu je omogočila, da je prebrodil najtežje zgodovinske preizkušnje. Toda verska trdnost je bila pri njem povezana z zavzetostjo za versko svobodo. »Po mojem mnenju,« je dejal, »je večna in splošna resnica, da smo za svojo vero odgovorni samo Bogu in da so človeški zakoni, ki zapovedujejo osebno ali skupinsko izražanje vere, brezbožni.«²³ Zato ni čudno, da njegovo gibanje pri delu cerkvene hierarhije ni naletelo na brezpogojno odobravanje in

podporo. Nasprotno, veliko je bilo oklevanja, sumničenja ali celo prikritega in odkritega nasprotovanja. Irski episkopat je po letu 1823 sicer prešel na narodno stališče, pomisleke nad irskim gibanjem pa so še naprej izražali nekateri cerkveni dostojanstveniki in tudi sam papež Gregor XVI. Angleški škof Nicholas Wiseman, kasnejši kardinal, na primer ni razlikoval O'Connellovega narodnega liberalizma od liberalizma filozofov in teologov. Pri papežu Gregorju XVI. pa O'Connellu ni bilo v korist splošno nerazpoloženje do narodno-osvobodilnih gibanj, ki jih je rimska kurija rada enačila z revolucijo. Od tod papeževa svarila duhovnikom in zlasti škofom, naj se ne vtikajo v politiko. Ti pritiski pa po letu 1829 niso imeli zelenega učinka, kajti duhovščina se je plebiscitarno opredelila za O'Connella.²⁴

O'Connell se je jasnovidno zavedal položaja in ni prizanašal s kritičnimi pripombami na račun rimskih stališč. Znana je na primer njegova izjava, da bi bil politično raje odvisen od Bizanca kot od Rima.²⁵ Toda z razliko od Lamennaisa je imel O'Connell prefinjen politični čut in je politične izbire ostro razlikoval od cerkvenih. Zato mu ni nikoli padlo na misel, da bi od papeža zahteval, naj javno podpre njegov boj. Papež je zato, kot je zapisal Daniel Rops, O'Connellovo preudarnost izkoristil za to, da je molčal in ga ni niti pohvalil niti obsodil.²⁶

O'Connellov zgodovinski pomen presega meje Irske. Pripomogel je k uveljavitvi načela neodvisnosti cerkvene oblasti od posvetne. Bil je med prvimi evropskimi voditelji, ki svojega boja ni utemeljil ne na legitimizmu ne na revoluciji, ampak na ljudski demokraciji. Načelo državljanske svobode in odgovornosti, na katerem sloni moderna liberalna demokracija, je med prvimi dosledno in učinkovito ponesel v vsakdanjo politično prakso. Evropi je pokazal, kako je lahko liberalna, ne da bi bila istočasno jakobinska.²⁷ V celoti dr-

ži, kar je o njem dejal Lacordaire: »Ni bil ne princ ne kapetan ne ustanovitelj kraljestev, ampak navaden državljani.«²⁸

1. D. Kerr, *Restaurazione ed »emancipazione cattolica«: da O'Connell alla Grande Carestia (1815-1848)*, v: RR.AA., *Storia religiosa dell'Irlanda*, Milan, 2001, str. 297.
2. Louis-Marie de la Haye, viconte de Cormenin (1788-1868), viden francoski politik in literat, pristaš nacionalnega načela.
3. Prim.: Simon Gregorčič, *Zbrano delo*, I, Ljubljana, DZS, 1947, str. 384-385.
4. Prim.: J. Jurčič, *Zbrano delo*, X, Ljubljana, 1982, 161.
5. Prim.: A. Einspieler, *Političen katekizem za Slovence*, Celovec, 1873, str. 48.
6. Slovenec, 17.10.1876, št. 121.
7. D. Kerr, n.d., str. 297.
8. Montalemebert Lacordairu 23.5.1847, v: H. Lacordaire-C. Montalembert, *Correspondance inedite*, Pariz, 1989, str. 607.
9. D. Rops, *Storia della Chiesa del Cristo*, VI-I, Torino-Rim, 1958, str. 341.
10. F. Meda, *Nella storia e nella vita*, Firenze, 1903, str. 37.
11. Slovenec, 28.II.1876, št. 138.

12. Prim.: V. Conzemius, *I focolai internazionali del cattolicesimo liberale fuori della Francia nel XIX secolo: sommario di una geografia storica*, v: *I cattolici liberali nell'ottocento*, Torino, 1974, str. 19.
13. D. Kerr, n.d., str. 277.
14. V. Conzemius, *Kirchen und Nationalismen in Europa des 19. und 20. Jahrhunderts*, v: RR.AA., *Katholizismus, nationaler Gedanke und Europa seit 1800*, Paderborn, 1985, str. 37.
15. G. Ventura, *Orazione funebre per Daniele O'Connell*, v: *Prediche celebri*, Milan, 1959, str. 289-290.
16. (J. Kralj), *Boji majhnega naroda*, Gorica, 1925, str. 16.
17. Res pa je, da O'Connell v zasebnem življenju nasilja ni zavračal enako odločno kot v javnem. Kar nekajkrat se je namreč dvobojeval in v nekem dvoboju leta 1803 je izzivalca tudi ubil. Po tej izkušnji, ki se mu je globoko vtisnila v srce, se je dvobojevanju odpovedal.
18. D. Kerr, n.d., str. 278.
19. D. Rops, n.d., str. 340.
20. (J. Kralj), *Boji... n.d.*, str. 30.
21. D. Kerr, n.d., str. 282.
22. G. Ventura, n.d., str. 294.
23. D. Kerr, n.d., str. 296.
24. V. Conzemius, n.d., str. 38.
25. V. Conzemius, n.d., str. 36.
26. D. Rops, n.d., str. 340.
27. G. Ventura, n.d., str. 319.
28. D. Rops, n.d., str. 275.